

בס"ד. שיחת יום ב' דחג השבועות, ה'תשכ"ג.

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה.

א. שני פעמים כתוב בפ' ואתחנן "הוי' הוא האלקים אין עוד": בפסוק "אתה הראת גו"², ובפסוק "וידעת גו"³. ולכאורה, החילוק שביניהם הוא רק — שבפסוק "אתה הראת" הוא בדרך סיפור, ובפסוק "וידעת" — בדרך ציווי⁴. אבל באמת שונים הם גם בתוכן הענין⁵, שלכן שונים הם גם בלשון — לא רק בנוגע עבודת האדם, שבפסוק "וידעת" מוסיף תיבת "היום", (כי ידעת האדם צריכה להיות אחרי הקדמת העבודה של "היום", כדלהלן) והתיבות "והשבות אל לבבך", כי אם גם בהתיבות המבארות את תוכן היחוד:

(א) בפסוק "אתה הראת" — "כי הוי' הוא האלקים", ובפסוק "וידעת" (מוסיף) "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת". (ב) בפסוק "אתה הראת" — "אין עוד מלבדו", ובפסוק "וידעת" — "אין עוד" (בלי תיבת "מלבדו").

ב. כללות החילוק שבין ב' הכתובים:

הידיעה שב"אתה הראת" הוא — כפירוש הפשוט של "הראת" — גילוי בדרך מלמעלמ"ט⁶; במ"ת נמשך לכל ישראל מלמעלה בחי' הראי'

וע"פ מ"ש אדה"ז בהלכות ת"ת (פ"ד ה"ב-ג) בביאור מעלת לימוד התורה, ש"מ"ע של תלמוד תורה מצד עצמה ("אף אם לא הי' מביא לידי מעשה") היא ג"כ גדולה משאר מצוות, "והואיל והוא מביא ג"כ לידי מעשה כל המצות כולן ("גדול תלמוד שמביא לידי מעשה" (קידושין מ. ב. וש"נ)) .. לכך הוא שקול כנגד כל המצות כולן" — נמצא, שמצד הענין ד"השבות אל לבבך", הרי גם לימוד הענינים דהוי' הוא האלקים הוא לאי רק גודל משאר מצוות, אלא גם שקול כנגד כל המצוות (מהנחה בלתי מוגה).
(5) ראה גם לקו"ש חכ"ט ע' 26 ואילך. וש"נ.
(6) וכמו שפירש רבנו (הזקן) נ"ע: "אתה"

(1) שיחה זו (עד סוס"ג) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפסה בהוספות ללקו"ש ח"ד ע' 1334 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

(2) ד, לה.

(3) שם, לט.

(4) ובציווי זה יש ב' ענינים: (א) "וידעת" — מצות ידיעת התורה, דכשם שיש מצוה בידיעת נגלה דתורה, כך יש מצוה לידע נסתר דתורה, ובנדוד"ד — הידיעה ש"הוי' הוא האלקים", וכמ"ש אדה"ז בתיא (קו"א קנו, ב) "שידיעת המציאות מההשתלשלות היא ג"כ מצוה רמה ונשאה כו". (ב) "והשבות אל לבבך" — עבודה בפועל.

במהות ועצמות דהוי' ואלקים. ומ"ש "וידעת היום" — הוא בבחי' מלמטלמ"ע, שהאדם תהי' בו הידיעה וההכרה בכח עצמו.⁷

והנה, כאשר הגילוי הוא מלמעלה, נראה בכל דבר את שרשו שלמעלה, ולכן לא נזכר ב"אתה הראת" "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת", כי בשעת מ"ת לא נראה מלכתחילה השמים והארץ למציאות, וראו במוחש איך שכל מציאות השמים הוא שם הוי', וכל מציאות הארץ הוא שם אלקים⁸. וכל החידוש שבהידיעה היתה רק אשר "הוי' הוא האלקים", דהוי' ואלקים כולא חד⁹.

משא"כ בהידיעה שמלמטלמ"ע — גם כשישנה הכרת היחוד בבחי' השמות, "הוי' הוא האלקים", אינו מספיק, וצריך לייחדו ית' גם בהנבראים שלמטה — "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת"¹⁰.

וזוהו גם הטעם מה שבפסוק "וידעת" לא נאמרה תיבת "מלבדו", השוללת בתכלית כל מציאות זולתו ית' — כי היחוד שבדרך מלמטלמ"ע אינו שולל את מציאות העולם¹¹, אלא דהגם שישנה מציאות דשמים וארץ¹², מ"מ מיוחדות הן בתכלית היחוד, "ואינן נקראות (לעצמן) בשם כלל, אפילו בשם עוד שהוא לשון טפל"¹³.

ג. מההפרש שבין הגילוי מלמעלמ"ט להעבודה מלמטלמ"ע:

בהעבודה שמלמטה — עלול ענין השינויים¹⁴ יותר מבהגילוי

בנבראים העליונים — "בשמים ממעל", ואח"כ — "ועל הארץ מתחת". ואח"כ באה ההכרה "אין עוד", שלילת גם דבר טפל (תניא שעהיה"א פ"ו פ, ב).

(11) ראה ד"ה אנכי תרכ"ו (סה"מ תרכ"ו ע' נג ואילך). המשך מים רבים תרל"ו פקנ"ח. (12) וכמבואר בדרושי אדמו"ר מהר"ש (סה"מ תרכ"ט ס"ע קסא ואילך) שהעולם הוא "מציאות", ולא אחיות עינים — שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב (בראשית א, א) "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", וכדמוכח גם מזה שהתומ"צ נתלבשו בדברים גשמיים. וכמו"כ ישנה מציאות האדם הלומד והעובד, והיינו שגם לאחרי כל עבודתו נשארת מציאותו, אלא שמציאותו זו מיוחדת כו', ככפנים (מהנחה בלתי מוגה).

(13) שעהיה"א שם.
(14) ראה לקו"ת ואתחנן ד, ג, ה, ד.

— דו, עצמות א"ס ב"ה, "הראת" — האָסט זיך באַוויזן, "לדעת" — אַז מען זאָל דיך וויסן (ד"ה וידבר אלקים תש"ד פ"ד (סה"מ תש"ד ע' 220)).

(7) ד"ה וידבר אלקים שם.
(8) כי, שם הוי' שענינו גילוי, שייך לשמים וכל צבאם, ושם אלקים שענינו צמצום, שייך לארץ וכל צבאי' (מהנחה בלתי מוגה).
(9) ראה זהר ח"א יב, סע"א. ח"ב כו, ב. קסא, א. ח"ג קמג, א. רסד, א.
(10) וסדר הכתוב — בין בהעבודה בין בתוכן הידיעה עצמה — הוא מן הקל (מפני גשמיות — מטה — של היודע) אל הכבד, היינו מלמטה למעלה: "וידעת" ומזה בא ל"והשבות אל לבבך". וכן בתוכן היחוד: בתחלה יחוד השמות — "הוי' הוא האלקים" — (שבנקל יותר להגיע להכרה זו) ואח"כ יחוד הנבראים — "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת" (וגם בהנבראים עצמם, תחלה

שמלמעלה. ולא עוד, אלא שבעבודת האדם צריך להיות שינוי (ועלי) מיום ליום, כיון שהאדם ע"י עבודתו צ"ל מהלך, ולא עוד אלא שאמיתית ענין ההילוך¹⁵ הוא עליות ושינויים שלא בהדרגה¹⁶.

ואעפ"כ, תיבת "היום", שמורה על העדר השינוי — שתמיד, בכל מצב ומצב¹⁷ הוא "היום" — נאמרה בפסוק וידעת דוקא, כי:

היחוד הבא ע"י העבודה שמלמטה — עם היות שאינו שולל את מציאות הנבראים כנ"ל, בו דוקא מתבטא אמיתית ענין אחדותו יתברך¹⁸, שגם כשישנו למציאות, מ"מ מיוחד הוא עמו ית' בתכלית היחוד. ויחוד זה הוא מצד העצמות דוקא, שהוא כל יכול ונושא הפכים.

ולכן בפסוק זה דוקא נאמרה תיבת "היום" — כי בהיחוד שמלמטלמ"ע דוקא מתבטא ומתגלה מהותו ועצמותו ית', שלמעלה מכל ענין השינויים — אפילו בדקות דדקות שינוי גם בהיחוד הנמשך מלמעלמ"ט (כיון שלא בא ע"י עבודה)¹⁹.

הכח שיש בישראל ליחוד זה שבדרך מלמטלמ"ע הוא מצד עצם נשמתם הקשורה בעצמות. ולכן, ההתבוננות והידיעה וההשבה אל הלב אשר "הוי' הוא האלקים גו'", בהד' שליכות שבתפלה²⁰, התחלתה וראשיתה

— "היום יום שלישי", ועד שבמדריגה מ"ט נכללת גם מדריגה הא' (ראה לקו"ת במדבר יו"ד, א ואילך. ובכ"מ), לכן שייך לומר על זה "היום", אלא גם בעליות שבאיך-ערוך — שעבודת היום אינה שייכת לאתמול כלל (מהנחה בלתי מוגה).

18) וי"ל, אשר גם מטעם זה התחלת "שער היחוד והאמונה" הוא בפסוק זה דוקא. וראה שיחת יום ב' דחה"ש תש"כ ס"ג ואילך (תו"מ חכ"ח ע' 112 ואילך) שייכותו של שיעור התניא ליום השני דחגה"ש, וליום ההילולא של הבעש"ט, שענינם הוא — מלמטלמ"ע.

19) כי כל בחי' גילוי, מכיון שמוגדר בגדר אור, מציאות הנבראים הוא הפכו, ומשתנה על ידם, משא"כ העצמות, שלילת כל התוארים, אינו משתנה ח"ו משום דבר, וביכלתו להוות גם את מציאות היש ומ"מ נשאר הוא באחדותו.

20) ראה סידור האריז"ל בתחלתו. כתהאריז"ל במקומות המקבילים. לקו"ת בשלח ב, ב. סה"מ תרס"ח ע' ה ואילך. סה"מ

15) ראה בארוכה ד"ה צאינה וראינה תר"ס (סה"מ תר"ס ע' קז ואילך). שובה ישראל תרס"ו (המשך תרס"ו ע' יח).

16) ובאופן כזה צריך להיות ענין ההילוך בעבודת האדם — "ילכו מחיל אל חיל" (תהלים פד, ח), היינו, שהיום צ"ל במעמד ומצב נעלה יותר מאתמול, ומחר יותר מהיום — לא רק עלי' שבערך, אלא גם עלי' שלא בערך, שהרי "בכל יום ויום חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים" (תניא רפמ"ז), שזהו"ע של יציאה מגבול ומיצר למעמד ומצב של בלי גבול, ולא רק למדריגה נעלית יותר בגבול עצמו (מהנחה בלתי מוגה).

17) לא רק בעליות שבערך, שכיון שגם לאחרי העלי' למדריגה העליונה יש לו עדיין שייכות למדריגה התחתונה להיותם בערך זל"ז נוכחו העליות דספירת העומר, שבמדריגה העליונה נכללת גם המדריגה התחתונה (ולכן הספירה היא במספר כולל "היום שלשה ימים", ולא במספר סידורי

היא התעוררות עצם הנשמה שלמעלה משינויים — בחי' "היום"²¹, המתבטאת באמירת "מודה אני", הודאה וביטול שמצד עצם הנשמה²².

* * *

ד. איתא בגמרא²³: "בשעה שעלה משה למרום .. לקבל תורה .. אמרו (מלאכי השרת לפני הקב"ה) .. תנה הודך על השמים"²⁴, אמר לו הקב"ה למשה החזיר להן תשובה .. אמר להן, למצרים ירדתם .. יצר הרע יש ביניכם, מיד הודו לו וכו'".

וצריך להבין²⁵:

בקשת המלאכים שתינתן להם התורה — "תנה הודך על השמים" — היתה בנוגע לתורה כפי שהיא ברוחניות²⁶.

וכיון שגם ברוחניות ישנם הענינים ד"מצרים" ו"יצר הרע";

"מצרים" — מלשון מיצר וגבול — שהרי אפילו עולם האצילות נקרא בשם "עולם"²⁷, שמורה על ענין ההגבלה, וכל-שכן מלאכים שהם בעולמות ב"ע, הרי הם בודאי במיצר וגבול,

ו"יצר הרע" — כפי שמצינו בגמרא²⁸ ש"אפקוהו למיטטרון ומחיוהו שיתין פולסי דנורא" בגלל שעשה דבר שלא כהוגן, ומזה מובן שגם בנוגע למלאכים ישנו ענין של "יצר הרע",

א"כ, מהי תשובת משה למלאכים "למצרים ירדתם .. יצר הרע יש ביניכם"?

ה. והביאור בזה:

ידוע החידוש דמתן-תורה לגבי המצוות שקיימו האבות קודם מתן-תורה²⁹ — ע"פ מאמר המדרש³⁰ "כל המצוות שעשו לפניך האבות ריחות היו, אבל אנו שמן תורק שמך", "כאדם שמריק מכלי לכלי חבירו":

24) תהלים ח, ב.
 25) ראה גם ד"ה בשעה שעלה משה למרום דליל א' דחה"ש תשכ"ה (תו"מ סה"מ סיון ע' שטו ואילך).
 26) ראה חדא"ג מהרש"א שם.
 27) ראה סה"מ תש"י ריש ע' 112. ועוד.
 28) חגיגה טו, א.
 29) ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 58 ואילך. וש"נ.
 30) שהש"ר פ"א, ג (א).

קונטרסים ח"ב שיט, ב ואילך. סה"מ תש"ח ע' 80 ואילך. ועוד.
 21) ולכן נאמרה בתחלת הפסוק דוקא, אף שסדר הכתוב הוא מן הקל אל הכבד (כנ"ל הערה 10) — מהנחה בלתי מוגה.
 22) ראה סה"ש תש"ג ע' 7 (נעתק ב"היום יום" יא שבט). קונטרס ענינה של תורת החסידות ס"א. וש"נ (וראה לקמן ס"ח ואילך).
 23) שבת פח, סע"ב ואילך.

קיום המצוות קודם מ"ת — הי' רק ברוחניות, ולא פעל בגשמיות העולם שתקבע בו קדושה (בדוגמת הריח שהולך ומסתלק), ועל ידם נמשך רק הארת אלקות, ולא המשכת העצמות; והחידוש דמ"ת הוא — שקיום המצוות הוא בגשמיות דוקא, וענין זה הוא בכח העצמות דוקא, דכל הגבוה ביותר יורד למטה ביותר³¹, ולכן נעשה עי"ז המשכת העצמות למטה ("כאדם שמריק מכלי לכלי חבירו").

וזהו שהתורה "לא בשמים היא"³², אלא ניתנה למטה דוקא — כיון שהחידוש דמ"ת הוא המשכת העצמות שנעשה עי" קיום התומ"צ למטה דוקא.

ולכן לא ניתנה התורה למלאכי השרת, אף שגם אצלם ישנו הענין ד"מצרים" ו"יצר הרע" ברוחניות — כיון שהמשכת העצמות היא למטה דוקא, ובלשון רבינו הזקן³³ בענין דירה בתחתונים³⁴ — "תחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו", ששם דוקא נמשך העצמות.

כלומר: המשכת העצמות — "אנכי"³⁵, "אנא נפשי כתבית היבית"³⁶ — היא דוקא עי" קיום התומ"צ בעוה"ז התחתון, ששם ישנו הענין ד"למצרים ירדתם .. יצר הרע יש ביניכם" בגשמיות כפשוטו.

ו. והנה, כשם שבכללות סדר ההשתלשלות נעשית המשכת העצמות בעוה"ז למטה דוקא — כמו"כ בעוה"ז גופא נעשית המשכת העצמות עי" העבודה בעינים תחתונים דוקא.

ולדוגמא: יש עבודה נעלית שנעשית עי" הראש — הבנה והשגה כו', ויש עבודה תחתונה שנעשית עי" הרגל — קבלת עול. וכיון שהמשכת העצמות היא למטה דוקא, הרי המשכה זו היא עי" העבודה התחתונה שברגל דוקא.

ובזה יובן מ"ש³⁷ "שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו": כיון שבנ"י הם "קומה שלימה"³⁸, כמו קומת האדם שיש בו ראש גוף ורגל — אינו מובן: למה קורא משה רבינו לכל בני"ש בשם "רגל"

31) נתבאר בארוכה בשערי אורה שער

הפורים ד"ה יביאו לבוש מלכות פי"ב ואילך,

פל"ב ואילך.

32) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

33) בהעלותך יא, כא.

34) תניא רפ"ו.

35) תו"א בהוספות תשא קיב, ריש ע"ב.

36) לקו"ת ר"פ נצבים. ובכ"מ.

37) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.

38) ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו.

39) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

40) שבת קה, א (לגירסת העי").

דוקא? הן אמת שמה רבינו הוא ה"ראש", אבל גם בחלק ה"גוף" שלמטה מן הראש ישנם עוד כו"כ אברים מלבד ה"רגל"?
 אך הענין הוא — שדוקא ע"י ה"רגל" ("רגלי העם") לוקחים את העצמות ("אנכי בקרבו")³⁹.

וזהו גם תוכן פתגם הבעש"ט⁴⁰ במעלת אנשים פשוטים, שפשיטות העצמות מתקשרת עם הפשיטות של איש פשוט — שהכוונה בזה אינה לאנשים פשוטים דוקא, אלא לה"פשטות" שבכל אחד, דהיינו, הרגל שבו, שזהו"ע הקבלת עול, שבזה דוקא הוא המשכת העצמות.

ולכן צריכים לקשר כל דבר עם גשמיות דוקא, וכפי שמצינו אפילו בענין הנבואה שהנביאים הוצרכו לקשר את דברי נבואתם עם פעולה גשמית דוקא⁴¹ — ולכאורה, אדרבה: מה ניתוסף ע"י הפעולה הגשמית, בה בשעה שכל הענינים הגשמיים נמשכים מהענינים הרוחניים? — אך הענין הוא, כאמור, שהמשכת העצמות הוא ע"י הגשמיות דוקא.

ז. ומזה מובן גם גודל מעלת המצוות הקשורות עם הרגלים כפשוטם — "הוי רץ למצוה"⁴².

ועד"ז בנוגע להמצוה לשמוע דברי הרב, שא' הענינים בזה הוא — ההליכה ביו"ט לבתי-כנסיות לבקר ולשמח את בני", שזהו ענין הקשור עם הרגלים הגשמיים, ועי"ז פועלים המשכת העצמות.

* * *

ח. נתבאר לעיל (ס"ג) בפירוש "וידעת היום", שהו"ע ההתבוננות והידיעה וההשבה אל הלב בהענין ד"הוי' הוא האלקים", שנעשית בד' השליכות שבתפלה, שהתחלה בזה היא התעוררות עצם הנשמה שלמעלה משינויים — בחי' "היום" — המתבטאת באמירת "מודה אני", הודאה וביטול שמצד עצם הנשמה.

והענין בזה:

גם בענין ההודאה והביטול יש חילוקי מדריגות — החל מהודאה וביטול שבאמירת "מודה אני" בתחלת היום, מיד כשניעור משנתו, אפילו קודם נטילת ידיים⁴³, שזוהי התחלת העבודה; ועד להודאה וביטול

41) ראה דרשות הר"ן דרוש ב. רמב"ן לך לך יב, ו. לבוש על הרקאנטי לך לך שם.

42) אבות פ"ד מ"ב.

43) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"א

(מהרו"ב) ס"ו. (מהרו"ק) שם ס"ה.

39) ראה גם שיחת יום ב' דחה"ש דאשתקד ס"ג (תו"מ חל"ד ע' 32). וש"נ.

40) ראה כתר שם טוב בהוספות סקנ"ה

ואילך. וש"נ.

שבאמירת "מודים" בתפלת העמידה, שהיא השליכה הרביעית שבסולם התפלה, שזוהי שלימות העבודה.

אבל אעפ"כ, למרות חילוקי המדרגות הנ"ל, הרי המהות שלהם חד הוא — הודאה וביטול. ואדרבה: דוקא באמירת מודה אני שבהתחלת העבודה מתבטאת ההודאה והביטול שמצד עצם הנשמה²².

ט. וכן הוא גם בלימוד התורה:

החיוב דלימוד התורה הוא בכל רגע ורגע במשך כל היום כולו. ולכאורה, כיון שלפני אמירת ברכת התורה אסור לעסוק בתורה⁴⁴, נמצא, שישנו איזה משך זמן שבו אינו חל החיוב דלימוד התורה?

אך הענין הוא — שגם קודם ברכת התורה ישנו ענין של לימוד התורה, דכיון שתיכף כשניעור משנתו אומר "מודה אני לפניך", הרי עוד קודם לזה עליו לזכור במחשבתו שיש דין בתורה שצריך לומר "מודה אני לפניך"⁴³.

ליתר ביאור:

אמירת "מודה אני" אינה בגלל שקודם השינה שינן לעצמו ("ער האט זיך איינגע'חזר'ט") את הדין שתיכף כשניעור משנתו צריך לומר "מודה אני" — שהרי בינתיים ישנו ההפסק שע"י השינה, ומה גם שאז שורה עליו רוח דהיפך הטהרה כו'⁴⁵.

וכמו"כ אין זה בגלל שהרגיל את עצמו לומר "מודה אני" מיד כשניעור משנתו, עד כדי כך, שהפעולה דאמירת "מודה אני" נעשית אצלו בדרך ממילא — כי:

מצינו אמנם שעבודתו של יהודי יכולה להיות באופן שפועל על גופו שיתנהג בדרך ממילא ע"פ התורה, וכמסופר אודות כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע⁴⁶, שעוד לפני בר-מצוה פעל על אברי גופו שמצד עצמם יתנהגו ע"פ התורה, אבל, זוהי דרגא נעלית בעבודה.

ובכל אופן, ענין זה שייך להודאה ד"מודים" — כמארז"ל⁴⁷ "מחזיקנא טיבו לרישא דכי מטי למודים מנפשי' כרע" — בהיותו בסיום וגמר עבודת התפלה, בהשליכה הד' שבסולם התפלה שבו עולה

וש"נ. וראה גם שיחת יום ב' דחג"ש תשכ"א

(44) ראה טושו"ע ואדה"ז אור"ח סמ"ז.

סי"א (תו"מ חל"א ע' 38). וש"נ.

(45) ראה שו"ע אדה"ז שם (מהדר"ב) ס"א

(47) ירושלמי ברכות פ"ב סה"ד. הובא

ס"ז. וש"נ.

בתוס' שבת קיח, סע"ב.

(46) ראה סה"ש תרפ"ה ס"ע 91 ואילך.

מ"ארצה" עד "השמימה"⁴⁸ ("השמימה" שלמעלה מ"שמים" סתם, כשם ש"ארצה" הוא למטה מ"ארץ" סתם⁴⁹); אבל אין זה שייך להודאה ד"מודה אני" שבתחלת העבודה, קודם נט"י, כאשר רוח הטומאה שורה עדיין על אצבעותיו.

אלא, כפי שרואים במוחש, שכאשר נייעור משנתו זוכר שהוא יהודי, וזוכר שישנו ציווי בתורה לומר "מודה אני". ונמצא, שישנו ענין של לימוד התורה עוד קודם ברכת התורה.

י. וההסברה בזה — דלכאורה, הרי קודם ברכת התורה אסור לעסוק בתורה:

מצינו בנוגע לבית המרחץ, שאף שאסור לעסוק בתורה בבית המרחץ, מ"מ, לאפרושי מאיסורא מותר (ובלבד שלא יאריך כו'), אלא יאמר פסק ההלכה בלבד)⁵⁰. ולהעיר גם מהדין ד"לאונסי" שאני⁵¹.

ועד"ז י"ל בנדוד: כיון שצריכים "לאפרושי מאיסורא" — להסיר את רוח הטומאה ששרתה עליו בעת השינה, ובשביל זה צריך ליטול ידיו, ועוד לפני"ז צריך לומר מודה אני — לכן מותר לו "לעסוק בתורה", היינו, לזכור במחשבתו שיש דין בתורה שצריך לומר מודה אני וליטול ידיו כו'.

יא. והנה, אף שנתבאר שמיד כשנייעור משנתו ישנו כבר ענין של לימוד התורה — הרי מובן וגם פשוט שאין זה דומה כלל ללימוד התורה כפשוטו לאחר ברכת התורה.

וגם לאחר ברכת התורה גופא ישנם חילוקי דרגות בלימוד התורה: ישנו לימוד התורה כפי שהוא באמירת פסוקי "ברכת כהנים" ומשנת "אלו דברים שאין להם שיעור" בברכות השחר, וכן אמירת פרק "איזהו מקומן" לפני הודו,

וישנו לימוד התורה כפי שהוא לאחר התפלה, כשהולך "מבית הכנסת לבית המדרש"⁵² — שאז הוא עיקר לימוד התורה בהבנה והשגה ועיון הראוי, באופן של "ואתהלכה ברחבה"⁵³.

ובפרט ע"פ המבואר⁵⁴ בדברי אבא בנימין "על תפילתי שתהא

51 קידושין לג, א. וש"נ. וראה הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ג.

52 ברכות בסופה.

53 תהלים קיט, מה.

54 לק"ת ברכה צו, ב.

48 ויצא כת, יב. וראה זהר ח"א רסו, ריש ע"ב. ח"ג שו, ריש ע"ב. תקו"ז תמ"ה (פג, א).

49 ראה סה"מ קונטרסים ח"ב שיט, רע"א.

50 ראה שו"ע אדה"ז או"ח סוספ"ה. וש"נ.

סמוכה למטתי⁵⁵ — ש"מעלת העסק בתורה שאחר התפלה הוא גבוה יותר מתורה שקודם התפלה".

ונמצא, שבלימוד התורה יש חילוקי דרגות מן הקצה אל הקצה — מאופן הלימוד כפי שהוא קודם אמירת "מודה אני", ועד לשלימות הלימוד בהרחבת ההבנה וההשגה (ע"ד חילוקי הדרגות בענין ההודאה והביטול שבין "מודה אני" שבתחלת העבודה ל"מודים" שבשלימות העבודה).

אמנם, למרות חילוקי הדרגות שבלימוד התורה, הרי המהות שלהם חד הוא — שע"י התורה "אוני אתם לוקחים"⁵⁶, כיון ש"אנא נפשי כתבית יהבית", ר"ת "אנכי", היינו, שהקב"ה הכניס את עצמותו בתורה (כשם שכל חילוקי הדרגות דהודאה וביטול מהותם חד הוא).

יב. ויתירה מזה — שבאופן הלימוד כפי שהוא אפילו קודם ברכת התורה, מתבטאת השייכות העצמית של איש הישראלי עם עצמותו ית' שבתורה (כשם שבאמירת "מודה אני" מתבטאת ההודאה והביטול שמצד עצם הנשמה)⁵⁷:

ידוע מ"ש רבינו יונה⁵⁸ בביאור מעלת הקדמת ברכת התורה, "נותן התורה", שבזה מודגשת חביבות וחשיבות התורה כו'. אבל אעפ"כ, באמירת נוסח ברכת התורה ישנו ענין של הגבלה וציור מסויים. וכמו"כ בלימוד התורה שלאחרי ברכת התורה — שאז הלימוד הוא בדיבור דוקא, שבא בהגבלה וציור של אותיות כו'.

ולמעלה מזה היא ההתקשרות העצמית של איש הישראלי עם עצמותו ית' שבתורה כפי שהיא אפילו קודם אמירת ברכת התורה — שהיא למעלה מענין של ציור, בחי' "אנא נפשי" כפי שהוא עוד קודם ש"כתבית יהבית" (שאז באה התורה בציור של אותיות כו'), בחי' דלא אתרמיז בשום אות וקוצא כלל⁵⁹, למעלה גם מהאל"ף ד"אנכי" שבתחלת עשה"ד שהם כללות התורה כולה⁶⁰, שהיא בציור של אות.

ובחינה נעלית זו שלמעלה מכל ציור, אות וקוץ כו' — נמשכת וחדורת למטה במציאותו של האדם כפי שהוא בדרגא היותר תחתונה (שאינן תחתון למטה הימנה), ששורה על ידיו רוח של היפך הטהרה, שאז

(55) ברכות ה, סע"ב.

(56) ויק"ר פ"ל, יג. תנחומא אמור יז

(לענין מצוות). וראה שמו"ר ר"פ תרומה.

תנחומא תרומה ג. וראה גם תניא פמ"ז.

(57) ראה גם התוועודיות תשנ"ב ח"א ע'

316 ואילך.

(58) הובא בר"ן נדרים פא, א.

(59) ראה לקו"ת פינחס פ, ב. ובכ"מ.

(60) ראה שיחת יום ב' דחה"ש דאשתקד

סי"ג (תו"מ חל"ד ע' 32). וש"נ.

אסור לו להוציא דברי תורה מפיו — שגם אז קשור הוא עם עצמותו ית' שבתורה, "אנא נפשי כתבית יהבית", וענין זה מתבטא בכך שזוכר שישנו דין בתורה שצריך לומר "מודה אני".

ובעומק יותר — שגם בשעה שאין לו אפילו להרהר בדברי תורה⁶¹, הנה "לאונסי שאני", שמצב זה (שההרהור בתורה הוא "לאונסי") מורה שהתקשרותו עם התורה קודמת למציאותו, שלכן, מיד כשישנה מציאותו (שניעור משנתו) מוכרח הוא להרהר בד"ת⁶².

יג. וענין זה קשור גם עם תנועת ההודאה והביטול שבהתחלת היום שמתבטאת באמירת "מודה אני":

קודם הענין ד"וירד ה' על הר סיני"⁶³ במ"ת — הקדימו ישראל נעשה לנשמע (בחמשה בסיון)⁶⁴, וענין זה ה' הכנה והקדמה שע"ז נעשו ישראל כלי מוכשר לקבלת התורה.

ועד"ז בעבודה שבכל יום — שההודאה והביטול היא הכנה והקדמה לכללות הענין דלימוד התורה.

וענין זה בא לידי גילוי בדיבור באמירת "מודה אני", אבל גם לפני"ז ישנו בהעלם ענין ההודאה והביטול, וזוהי ההכנה לענין התורה — שזוכר שישנו דין בתורה שצריך לומר "מודה אני".

יד. וההוראה מזה בהנוגע אל הפועל:

יהודי צריך לדעת שבמשך כל היום כולו קשור הוא עם עצמותו ית' שלא אתרמיז בשום אות וקוץ, "אנא נפשי", והתקשרות זו נמשכת בפועל ובגילוי עי"ז ש"כתבית יהבית", שלכן, צריך לעסוק בלימוד התורה בכל רגע פנוי שבמשך כל היום כולו.

כלומר: ישנם זמנים במשך היום שהתורה נותנת רשות לעסוק "בכל דרכיך" "וכל מעשיך"⁶⁵, אבל בשאר הזמנים שהתורה לא נותנת רשות לעסוק בענין אחר — הרי זה רגע פנוי שצריך למלא אותו בלימוד התורה. והמעשה הוא העיקר⁶⁶ — בפועל ממש ללא פשט'לאך — לנצל כל רגע פנוי ללימוד התורה, נגלה וחסידות, כל אחד ואחד לפי שורש

61 ראה שו"ע אדה"ז (מהרו"ב) שבהערה
62 ראה גם תו"מ סה"מ אדר ע' סא.
63 ראה שו"ע אדה"ז (מהרו"ב) שבהערה
64 משפטים כד, ג"ז ובפרש"י.
65 משלי ג, ו. אבות פ"ב מ"ב. וראה
66 שם פ"א מ"ז.
62 לקו"ש ח"ג ע' 907. תו"מ חל"ג ע' 252. וש"נ.
63 יתרו יט, כ.

נשמתו⁶⁷, וללמוד בשופי ("פארפלייצונג") באופן של "ואתהלכה ברחבה", ומתוך תענוג אמיתי.

וע"י הנהגה באופן כזה — ישנו בכל יום הענין דמתן-תורה, יחד עם ה"אנא נפשי" דלא אתרמיז בשום אות וקוץ כו', ובאופן שנמשך וחדוד גם בכל עניניו הגשמיים, כמ"ש⁶⁸ "אם בחוקתי תלכו גו' ונתתי גשמיכם בעתם וגו'".

טו. ואם הדברים אמורים בנוגע לכאו"א מישראל — עאכו"כ בנוגע לתלמידי הישיבות שאינם צריכים עדיין לעסוק בפרנסה, וכן אלו שכבר יצאו לגימלאות ("רעטאיערד"), ועד"ז אצל אלו שעוסקים עדיין בפרנסה כאשר מזדמן להם יום פנוי מדאגות הפרנסה — צריך לידע שזמן זה אינו שלו, אלא צריך להיות מוקדש ללימוד התורה.

ובמיוחד אמורים הדברים בנוגע לתלמידי הישיבה — שאין להם שום אמתלא, ואין להם להתעקש ("שפארן זיך") ולחפש ענינים של עקמומיות ("קרומע זאכן") — בה בשעה שיכולים ללמוד תורה בשופי; ובבוא הזמן שיצטרכו ענינים גשמיים ("גשמיכם"), אם ע"י התעסקות בעבודת השדה או באופן אחר — הרי כיון ש"התורה היא נצחית"⁶⁹, למעלה מהזמן,

— וכמבואר⁷⁰ במעלת התורה על המצוות, שבמצוות יש מהם התלויים בזמן, אבל שלא בזמן אינם מצוה כלל, משא"כ תלמוד תורה שהיא מצוה בכל זמן, והיינו, לפי שהמצוות הם בדוגמת האברים, ואילו התורה היא בחי' הדם שממשיך חיות בכל האברים —

אזי יומשך ב"גשמיכם" כל המצטרך לו בהרחבה כו' — עי"ז שבהיותו בישיבה עסק בלימוד התורה בשופי ובהרחבה.

וכל זה — כהדגשת רבותינו נשיאינו — מתוך שמחה וטוב לבב, שע"ז פורצים את הגדרים וההגבלות⁷¹, שתה"י ההתעסקות בלימוד התורה בשופי במשך כל השנה כולה.

* * *

טז. כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון ה"בינוני". ניגון כ"ק

(67) ראה תניא פ"ד. הלי' ת"ת לאדה"ז
 לקו"ת במדבר יג, סע"א. (70)
 ר"פ בחוקותי. (68)
 תניא רפי"ז. ובכ"מ. (69)
 ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. (71)
 ועוד.

אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע. ואח"כ צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה וידעת היום וגו'.

* * *

יז. על⁷² הפסוק⁷³ "קול גדול ולא יסף" (שקול עשרת הדברות לא פסק), הובאו במדרש⁷⁴ ג' פירושים: (א) "קול אחד נחלק לז' קולות והם נחלקים לע' לשון" (הקול לא נשאר בלשון הקודש בלבד, אלא ירד ונמשך בז' קולות שנחלקו לכל שבעים לשון), (ב) "שממנו נתנבאו כל הנביאים שעמדו" (שהקול לא פג בעת מעשה, אלא נמשך תמיד, כלומר, שמהקול דמתן-תורה נמשכים כל הענינים שנתגלו לאח"ז ע"י הנביאים (והחכמים⁷⁵) שבכל דור ודור). (ג) "שלא הי' לו בת קול" (הד, כמו בכל הקולות, שחוזרים ומהדהדים).

וצריך להבין: כמה מבטא הפירוש הג' (ש"לא הי' לו בת קול") את גודל המעלה והבלי גבול של הקול דעשרת הדברות?

לפי שני הפירושים הראשונים — מובן הדבר: הקול לא הי' מוגבל ללשון הקודש בלבד או להזמן דמתן-תורה בלבד, אלא נמשך למטה ונתפשט בכל הלשונות, ונמשך בכל הדורות; אבל זה ש"לא הי' לו בת קול" — אינו מורה לכאורה על חוזק הקול. אדרבה — ככל שהקול חזק יותר אזי ההד שלו חזק יותר. וכיון שקול זה לא הי' לו הד, הרי זה מורה לכאורה על חולשתו.

גם צריך להבין: הרי אין הקב"ה עושה נס לחנם⁷⁶, ללא תועלת, וכיון שכל קול יש לו בטבע בת קול, וקול חזק יש לו הד חזק — לשם מה הוצרך להיות כאן שינוי הטבע, שה"קול גדול" דמ"ת לא יהי' לו הד?

יש מפרשים שמבארים⁷⁷, שהי' צורך בנס זה בכדי שלא ליתן מקום לטעות ולדמות שההד הוא קול אחר. אבל פירוש זה אינו מובן, שהרי בבת קול ניכר שאינו אלא הד של הקול עצמו, שהרי שומעים בו אותו

העומדים בכל דור ודור כל אחד ואחד קבל את שלו מסיני". — וראה ג"כ לקו"ת במדבר טו, ג ובהמצויין שם.
76) ראה דרשות הר"ן ד"ח "ההקדמה הא' שחפץ הש"י לקיים מנהגו של עולם בכל מה דאפשר ושהטבע יקר בעיניו לא ישנהו אלא לצורך הכרחי". וראה שבת נג, ב. ועוד.
77) ידי משה שם. וראה יפ"ת שם.

72) מכאן עד סוסכ"ב הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש ח"ד ע' 1092 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.
73) ואתחנן ה, יט.
74) שמו"ר ספכ"ח.
75) וכדאיתא במדרש שם: "אף החכמים

הקול ואותן התיבות⁷⁸. ואם בנוגע לקול דמתן-תורה שבא מכל ד' רוחות העולם ומשמים וארץ⁷⁹, מכל הרוחות באותו זמן, לא היתה טעות — הרי בודאי שאין שייך לחשוש לטעות בכת קול שבא זמן קצר לאחר הקול, וניכר בו (עיי"ז שנשמע בו אותו הקול ואותן התיבות) שאינו אלא הד של הקול שנשמע זמן-מה קודם לכן.

ועוד צריך להבין: הרי התורה אינה מספרת סתם סיפורים⁸⁰, אלא כדי ללמוד מהם הוראה בעבודתינו — איזה הוראה בעבודה יש לנו מהסיפור שבמתן-תורה הי' "קול גדול ולא יסף"?

יח. ההתחלה, הכוללת את כל עשרת הדברות, היא — תיבת "אנכי"⁸¹. ואיתא בגמרא³⁶ ש"אנכי" ר"ת "אנא נפשי כתבית יהבית".

והיינו, שבמתן-תורה הנה עצמותו ית' ממש כתב ונתן את עצמו בעשרת הדברות שאמר באותה שעה, באמרו — לכל אחד מישראל בפני עצמו⁸² — "אנכי הוי' אלקיך", לשון יחיד. ולא רק לבנ"י שבאותו דור, אלא כמארז"ל⁸³ שכל הנשמות, הן אלו שהיו קודם מתן-תורה⁸⁴ והן כל הדורות שלאח"ז, היו במעמד הר סיני, ולכל אחד מהם אמר הקב"ה "אנכי הוי' אלקיך" ו"אנא נפשי כתבית יהבית" — לכל אחד מישראל בפ"ע נתן את עצמו, כביכול, בכל עצמיותו.

אך יכולים לחשוב, שהענין ד"אנא נפשי כתבית יהבית" הי' רק בעשרת הדברות, אבל עניני התורה שנתגלו לאח"ז, ובפרט ע"י הנביאים והחכמים שבכל דור ודור, הנה אע"פ שגם ענינים אלו לא אמרו הנביאים והחכמים מעצמם ח"ו, אלא "רוח הוי' דבר בם ומלתו על לשונם"⁸⁵ —

⁷⁸ "אנכי נתתי כתבתי יו"ד הדברות" (פס"ר פכ"א).

⁷⁹ (82) וכמארז"ל (יל"ש יתרו רמז רפו) "כל אחד מישראל הי' אומר עמי הדיבור מדבר" (מהנחה בלתי מוגה).

⁸⁰ (83) פדר"א פמ"א. שמו"ר ספכ"ח. תנחומא פקודי ג. נצבים ג. זהר ח"א צא, א. ח"ב פג, ב. תקו"ז תמ"ט (פו, א).

⁸¹ (84) הטעם לזה (אף שמתן תורה ענינו לנשמות בגופים דוקא) — יש לומר, בכדי שיוכלו לקבל הגילויים והענינים דג"ע לעת"ל ותחח"מ.

⁸² (85) לשון רבנו הזקן בהקדמתו לתניא (ע"פ שמואל"ב כג, ב).

(78) ולכן נקרא "בת קול" — לא רק לפי שגולד מהקול, אלא לפי שהוא דומה להקול (מהנחה בלתי מוגה).

⁷⁹ רבותינו בעלי התוס' ס"פ יתרו. וראה תנחומא שמות כה. שמו"ר פ"ה, ט. תקו"ז תכ"ב (סד, ב). פרש"י יתרו כ, ב. תניא פל"ו (מו, א).

⁸⁰ ולא רק תושב"כ, וכמ"ש הרמב"ם (פיה"מ סנהדרין פ' חלק ביטור השמיני) "ואין הפרש בין .. ותמנע היתה פילגש ובין אנכי ה' אלקיך ושמע ישראל כי הכל מפי הגבורה", אלא גם תושבע"פ (מהנחה בלתי מוגה).

(81) כמובן גם ממארז"ל אשר אנכי ר"ת:

אין בהם הכח דמתן-תורה; בהם לא נמצא ה"אנכי", עצמותו ומהותו, אלא הם בדוגמת הציוויים שניתנו להאבות קודם מתן-תורה⁸⁶, וגם — הם ציוויים לכלל כולו, ולא הוראות לכל אחד בפני עצמו (כל אחד מִישראל מחוייב אמנם לקיימם, אבל רק מפני היותו חלק מן הכלל, ולא שזהו ציווי מיוחד לכל יחיד).

ועל זה נאמר "קול גדול ולא יסף": כל הענינים שבתורה המתגלים בכל דור ודור, הרי זה אותו "קול גדול" של מתן-תורה, הקול ד"אנכי הוי' אלקיך" (לשון יחיד), שהעצמות מדבר עם כל יחיד מִישראל בפני עצמו; ומה שלא נתגלה עד שאמרו נביא וחכם פלוני — הרי זה לפי ש"עד אותה שעה לא ניתנה לו רשות להתנבאות"⁷⁴, כי "ועת לכל חפץ"⁸⁷, כל ענין בתורה יש לו זמנו המיוחד שבו צריך להתגלות מהקול של מתן-תורה.

וכן הוא גם בנוגע להפירוש ב"קול גדול גו'", שהקול דמתן-תורה נחלק לשבעים לשון:

בני נח מחוייבים בשבע המצוות⁸⁸, ואיש ישראל צריך לכוף (ובזמן שאין יד ישראל תקיפה — להשתדל) בנוגע לבני נח שיקיימו את שבע המצוות שלהם⁸⁹.

ובכדי שלא יחשבו ששבע המצוות שלהם הם ענין צדדי, שאין לו שייכות למתן-תורה — אומרת התורה: "קול גדול ולא יסף", הקול דמתן-תורה "נחלק לע' לשון", כלומר שגם המצוות שהם עבור ה"שבעים לשון", אומות-העולם — באים מה"קול גדול" דמתן-תורה.

ולכן גם קיום המצוות שלהם צריך להיות אצלם מצד הציווי דמתן-תורה; לא זו בלבד שעליהם לקיים מצוות אלו מצד ציווי הוי' — ולא מפני שהשכל מחייבם — אלא יתירה מזו: עליהם לקיים זאת "מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו" שבני נח צריכים לקיים שבע מצוות אלו⁹⁰.

וידיעה זו נוגעת גם לישראל: כאו"א מִישראל צריך לכוף

ספ"ז).

(87) קהלת ג, א. ובקה"ר שם.

(88) שבזה ג"כ כמה ענינים של שאר המצוות ותורה כנגד כולם, וכמו האיסור ללמוד תורה, לשבות וכו'.

(89) רמב"ם הל' מלכים פ"ח ה"י.

(90) שם הי"א.

(86) כי אפילו המצוות שנצטוו האבות עליהם מהקב"ה (כמו מילה) אינם כמו המצוות שאחרי מ"ת, כי רק במ"ת ניתן הכח להמשכת העצמות. שלכן, "כל מה שאנו מרחיקים או עושים היום אין אנו עושים אלא במצות הקב"ה ע"י מרע"ה, לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו" (פיה"מ להרמב"ם חולין

(ולהשתדל) בנוגע לאומות העולם, שיקיימו את שבע המצוות שלהם "מפני שצוה בהן הקב"ה .. על ידי משה רבינו" ע"ה.

יט. ועוד הוראה עיקרית בענין "קול גדול גו'", "שנחלק לע' לשון"⁹¹:

ידוע הפירוש על מארז"⁹² "לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים", שהכוונה ב"גרים" כאן היא לניצוצות הקדושה הנמצאים בגלות אצל אומות העולם, ועי"ז שבנ"י נמצאים בגלות ועובדים שם בעבודת הברורים, מיתוספים "גרים" — הניצוצות שהם מבררים ומעלים לקדושה.

והכוונה ב"גרים" היא גם לניצוצות הקדושה הנמצאים בשבעים לשון: עי"ז שבנ"י משתמשים בתיבות מהשבעים לשון⁹³ בעסקיהם על-פי תורה לשם שמים, ועאכו"כ כששתמשים בתיבות אלו בלימוד התורה עצמו (כפי שמצינו שתנאים ואמוראים השתמשו במשנה ובגמרא בתיבות מלשון ארמי וכדומה) — מעלים את ניצוצות הקדושה שבשבעים לשון; ניתוסף "עליהם גרים"⁹⁴.

אך יכולים לחשוב, שהתורה שלומדים בשבעים לשון אין בה קדושת התורה כפי שהיא במתן-תורה. ולכן אומרים, שאותו "קול גדול" דמתן-תורה נחלק לע' לשון. הוא ירד ונתלבש בלבושים תחתונים, אבל פנימיות הקול היא בשוה כמו ה"קול גדול" ד"אנכי הוי' אלקיך" (ואדרבה — יש לה שורש נעלה עוד יותר⁹⁵, "דכל הגבוה גבוה ביותר יורד למטה מטה יותר"⁹⁶).

כל האמור הוא ביאור על שני הפירושים הראשונים. אבל מהו הביאור על הפירוש הג' ד"קול גדול ולא יסף", "שלא הי' לו בת קול"?

כ. בת קול⁹⁶ היא בדוגמת "אור חוזר": כאשר אור נמשך ומגיע למקום שבו ישנו דבר שמסתיר ואינו מניח לאור ללכת הלאה, אזי האור

לאחר שגלו ונתפזרו בין האומות, ומדברים בלשון עם ועם שהם דרים בתוכם (מהנחה בלתי מוגה).

94 ראה תו"א משפטים עז, ד.
95 שלכן "אנכי" (שמורה על העצמות) הוא בלשון מצרי דוקא (ראה לקו"ש ח"ג ע' 892 ואילך. תו"מ חל"ב ע' 390 ואילך).
96 ראה גם אג"ק ח"י ע' רי ואילך.

91 ראה גם לקו"ש חל"ו ע' 38 ואילך. רש"י.

92 פסחים פז, ב. תו"א לך לך יא, ב.
93 שהרי אפילו בזמן שביהמ"ק הי' קיים (בית ראשון ועאכו"כ בית שני) היו מדברים לפעמים בלשונות אוה"ע (ראה הלי' ת"ת לאדה"ז פ"א בקו"א (ב). אג"ק אדמו"ר מהרשב"י ח"ב ע' תתיט ואילך), ועאכו"כ

"חוזר" — הוא נחבט ("קלאַפּט זיך אָפּ") וחוזר כלעומת שבא. וכן הדבר בבת קול: בשעה שהקול מתנגש בקיר, או בדבר אחר המעכב בעדו — חוזר וממהדהד הקול, וזהו הנקרא (במדרש כאן⁹⁷) בת קול. וע"ד כדור שחוזר וקופץ מן הקיר. וכל זה בתנאי שהקיר או החפץ אינו "סופג" לתוכו את הכדור או את הקול והאור.

וכאשר הקב"ה אמר "אנכי הוי' אלקיך" — הי' זה ב"קול גדול": שום דבר לא הי' יכול לעצור את הקול, והקול חדר את כל העולם כולו⁹⁸, גם את הדומם; כל דבר ספג לתוכו והי' חוזר כולו בהקול ד"אנכי" (כי במתן-תורה הי' כמו בהגילוי דלעתיד⁹⁹, כאשר יקויים "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר"¹⁰⁰, שהגילוי ד"כבוד הוי'" יחדור ויוקלט אפילו בבשר הגשמי), ולכן ע"פ טבע לא היתה יכולה להיות בת קול. "לא הי' לו בת קול" — לא מפני חלישות הקול, אלא אדרבה: כיון שהי' "קול גדול", לכן "ולא יסף" — "לא הי' לו בת קול".

לא הי' זה נס, אלא ענין טבעי: כאשר אין מניעה ועיכוב על קול, או כאשר הקול נקלט — אין לו בת קול¹⁰¹.

כא. האמת היא, שגם עתה כן הוא:

כאשר איש ישראל לומד תורה — חוזר קול התורה לא רק אותו¹⁰²,

באימה וביראה וברתת ובויע", וכפי שמבאר רבנו הזקן (תו"א יתרו סז, ב. וראה גם ויצא כב, ב) "שלכאורה אינו מוכן דמיון זה מה להלן אף כאן כו', שהרי במעמד הר סיני וכל העם רואים את הקולות ופב"פ דבר ה', משא"כ בעסק התורה של כל אדם כשלומד בפני עצמו" (ויש להוסיף בזה, שהאימה והיראה כו' לא היתה מצד התורה, אלא מצד הגילוי ד"וירד הוי' על הר סיני" שהי' קודם לנתינת התורה), ומבאר, "כי גם עסק התורה שבכ"א ובכל זמן הוא דבר ה' ממש שנאמר למשה מסיני", וכמארז"ל (ראה תדבא"ר רפי"ח. יל"ש איכה רמז תתל"ד) "כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו", שזהו ע"ד הענין ד"וירד הוי' על הר סיני", אלא שהוא לא רואה זאת בעיני בשר, אבל תושבע"פ מגלה שכן היא המציאות (מהנחה בלתי מוגה).

97 גם בש"ס לפי תוד"ה בת (סנהדרין יא, ריש ע"א). וראה תויו"ט בימות פט"ז, מ"ו. ובאותו ענין — לולא דמסתפינא, נ"ל ברור, אשר טה"ד הוא בתוס' שם, וצ"ל "חזר בכח" ולא "מכה בכח".

98 כמארז"ל (שמור"ר ספכ"ט) "כשנתן הקב"ה את התורה צפור לא צווח עוף לא פרח שור לא געה .. אלא העולם שותק ומחריש כו'" (מהנחה בלתי מוגה). — ראה גם אג"ק שם.

99 תניא פל"ו (מו, א).

100 ישע"י מ, ה.

101 וצ"ל שני התנאים דוקא: הענין שבה"קול גדול" השייך אליו — נקלט בו; הענינים שבה"קול גדול" שאינם שייכים אליו (ועאכו"כ — שלא יוקלטו בו) — לא עיכב אותם.

102 וכמארז"ל (ברכות כב, א) "מה להלן באימה וביראה וברתת ובויע אף כאן

אלא אפילו את כתלי הבית שבו לומד, כמארז"ל¹⁰³ שלעתיד "קורות ביתו של אדם מעידים בו", כיון שענתה סופגים הם את דיבוריו ומעשיו; אלא שענתה ענין זה הוא בהעלם (העלם שיש לו מקום גם ע"פ תורה, תורת אמת, שמטעם זה ישנם חילוקים בהלכה — ולדוגמא בהנוגע לצניעות¹⁰⁴ — אם עושים דבר בחדרי חדרים או בגלוי), ולעתיד יזעקו הכתלים והקורות ("אָרויסשרייען") מה שספגו עתה — "אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה"¹⁰⁵.

ומגילוי זה דלעתיד ישנו מעין גם עתה אצל צדיקים — כמסופר בירושלמי¹⁰⁶ אודות "אחד מזקני הגליל": "מקלו של ר'מ היתה בידו והיא היתה מלמדתו דעת". ולכאורה, כיצד יכול מקל ללמד דעת, ועד לדעת כזו שלא השיגה כמה תנאים שהיו אז¹⁰⁷? — אלא זהו לפי שתורתו של ר' מאיר חדרה גם את חפציו הגשמיים שהיו סביבו בשעת לימודו, כאמור לעיל, נספגה תורתו גם במקל זה, וכשקיבל אותו זקן את המקל — ניתוסף אצלו דעת בתורה, כיון שנתגלה לו מה שהי' בהעלם בהמקל¹⁰⁸.

(וזהו ג"כ הטעם לכך שכמה¹⁰⁹ ציוו שיעשו הארון עבורם מהשולחן או העמוד ("שטענדער") שעליו למדו (או נתנו מזון לעניים) — כי עץ השולחן או העמוד יעיד על לימוד התורה שלהם, כיון שנספגה בהם ע"י לימודם).

משענת וכיו"ב — ראה מפרשי הירוש'. — וראה סמ"ע חו"מ ס"א, סק"א (ובתירוצו דאפשר רק בסמוכים כן הוא — עדיין אינה מתורצת השמטת הרמב"ם. ובכל אופן הרי ר"מ מוסמך הי'). — ואף דהרמב"ם לא הביא הא דסנה' הנ"ל עכצ"ל דגריס בש"ס (דלא כהרי"ף והרא"ש והטור אלא) כגרסתנו — כלי הדיינים סתם (ראה ב"ח חו"מ שם), ומפרשם רק מקל ורצועה (ובר"ח בסנהדרין שם), ואלו הרי הזכירם בריש הל' סנהדרין (פ"א, ה"א)* — ובאותו ענין: ברמב"ם שם "המסבבין" — וכיון שהמסבבין הם השוטרים (רמב"ם הל' גניבה ספ"ח) — לכאורה צ"ל "ומסבבין".

(109) קב הישר פמ"ו.

(* ראה גם לקו"ש חל"ד ע' 102, ובהערות.

103) תענית יא, א. וש"נ. זח"ב כח, א. ואף ששם המדובר הוא בנוגע עשיותיו של אדם שהיפך הטוב כו' — הרי מובן מזה במכ"ש בנוגע לתומ"צ, כי מרובה מדה טובה (סוטה יא, א).

104) וכיון שעכ"פ בהעלם ישנו — לכן יש ענין בזה ש"לא ראו קורות ביתי קלעי שערי" (יומא מז, א) — דלכאורה איזו ראי' ישנה כאן ומה צניעות שייכת בזה. — ועיין טושו"ע (ובשו"ע אדה"ז) או"ח ר"ס ב.

105) חבוקק ב, יא.

106) מו"ק פ"ג ה"א. נדרים פ"ט ה"א.

107) כאמרו שם: "לא מצאו פתח לנדרו".

108) הרי"ק "מקל" י"ל מפני שהמדובר

בנוגע לפס"ד וכלי הדיינים — ה"ה מקל

(סנהדרין ז, ב) — יתרו הכלים דחשיב שם אין

שייכים כאן, כמובן. ולכן לא קאמר כאן

כב. ההוראה מהאמור בעבודתינו:

כל הגילויים דלעתיד תלויים בעבודתנו עתה¹¹⁰. כאו"א צריך להשתדל שהתורה שלומד תחדור את כל מציאותו — עד לחלק הדומם שבאדם. כשם שכללות הבריאה נחלקת לארבעה סוגים, דומם צומח חי מדבר — כן באדם, עולם קטן¹¹¹, ישנם ארבעה סוגים אלו¹¹²: מדבר — ראש (שכל) שבאדם כו', דומם — עקב (מעשה) שבו. התורה צריכה איפוא לחדור גם את העקב, כמ"ש¹¹³ בנוגע לאברהם אבינו: "עקב אשר שמע אברהם בקולי" — שגם עקבו הרגיש אלקות¹¹⁴.

וע"ד שבמתן-תורה חדר הקול של עשרת הדברות גם את הגשמי, להיותו "קול גדול ולא יסף", קול שאין בו הגבלות — שהרי רוחניות וגשמיות הפכים הם: גשמיות אינה יכולה לספוג רוחניות ורוחניות אינה יכולה לחדור בגשמיות; ודוקא אותו "קול גדול", שהוא למעלה מהגבלות והשתלשלות, ולפניו גשמיות ורוחניות שוים, דוקא הוא יכול להיות נמשך גם בגשמיות¹¹⁵ — עד"ז הוא גם בעבודת האדם: כח זה, שהתורה שאיש ישראל לומד תחדור גם את העקב — אינו מצד שכל התורה, שהרי שכל ודומם אין להם שום שייכות זה לזה כלל, אלא זהו מצד האלקות שבתורה, שלגבי אלקות אין הגבלות כלל¹¹⁶.

ובשעה שלימוד התורה חודר את כל האדם עד לעקבו, "ערוכה בכל רמ"ח אברים" — אזי "משתמרת"¹¹⁷, כיון שלימוד זה מגיע לבחינת "לפני כסא כבודך"¹¹⁸, ששם "אין שכחה", אין שום הגבלה (שממנה בא הפסק ושכחה), "ולא יסף".

(110) תניא רפ"ז.

(111) תנחומא פקודי ג. תקו"ז תס"ט ק, (א). ועייג"כ אדר"נ פל"א. קה"ר פ"א, ד. זח"א קלד, ב. מו"נ ח"א פ"ב. לקו"ת במדבר ה, ס"א.

(112) ראה תו"מ חל"ג ע' 79. וש"נ.

(113) תולדות כו, ה.

(114) סה"מ ה'תש"ח ע' 253. סה"ש תרצ"ט ריש ע' 345. וש"נ.

(115) וזה שגם העשיות והדבורים דהיפך הטוב נמשכים ונקלטים בקורות ביתו הוא לפי שאת זה לעו"ז עשה האלקים, ובדוגמת כללות ענין העבירות שמגיע ופוגם למעלה (ומהא דע"י תשובה על עבירות מגיע למעלה ממקום צדיקים גמורים משמע שגם הפגם מגיע לשם. וראה קו"א ד"ה להבין מ"ש בשער היחודים.

ש' הבחירה לאדמו"ר האמצעי. ועוד. ואכ"מ).

(116) וע"ד המבואר בד"ה שובה תרס"ו (המשך תרס"ו ס"ע כב), דלהיות שהתורה שרש המשכתה מאו"ס שלפני הצמצום — כמ"ש (יחזקאל א, כה) "ויהי קול מעל לרקיע" (לרקיע המפסיק) — לכן נמשכת למטה ממש בעולם התחתון כו'.

(117) עירובין נד, רע"א. הלי' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ט. וראה ג"כ תניא פל"ז.

(118) הלי' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"י. — ובאותו ענין, שם בסוף הסעיף: "זאת התורה היא העולה כו' אבל לא למעלה כו'" — והוא תמוה. ולכאורה טה"ד הוא וצ"ל: "זאת השכחה כו'" — וכהסיוס שם: "השכחה כו' אינה מגעת לינק אלא עד כו'".

בשעה שלימוד התורה הוא באופן שחודר גם את הדומם שבאדם — אזי "ולא יסף" גם בזמן (כנ"ל — שאין שוכח — וגם) שהתורה חודרת אותו לא רק בשעת הלימוד, אלא גם לאח"ז¹¹⁹, כשעוסק (בהיתר התורה) בדברי הרשות, ניכר בכל הנהגותיו שהוא יהודי הלומד תורה¹²⁰, והתורה נרגשת בכל עניו, גם בהגשמיים¹²¹, ועד "בכל דרכיך — דעהו"⁶⁵, ועושה מחלקו בעולם דירה לו יתברך¹²².

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון אדמו"ר מהר"ש].

* * *

כג. ע"פ המנהג בשנים האחרונות¹²³ — עורכים "כינוס תורה", ובודאי ישתדלו כולם להשתתף וליטול חלק בזה, אם ע"י דיבור או ע"י שמיעה, או ע"י שניהם יחד. וכנהוג — ההתחלה בזה היא בהתוועדות שנערכת ביו"ט, "זמן מתן תורתנו", וממשיכים זאת בהכינוס באופן שיומשך על כל השנה כולה.

יש לבאר המעלה שבהתחלת הכינוס-תורה בעת ההתוועדות

דיו"ט:

אע"פ שלימוד התורה זמנו בכל יום ובכל רגע, שלכן לא שייך הפסק לגבי ברכת התורה, כיון שבכל רגע מוטל עליו החיוב דלימוד התורה¹²⁴, מ"מ, ישנם כמה חילוקי מדריגות בלימוד התורה, כולל גם חילוקים שמצד תנאי המקום והזמן,

ולדוגמא: החילוקים בין מעלת הלימוד ד"שערים המצויינים בהלכה" (כדרשת חז"ל¹²⁵ על הפסוק¹²⁶ "אוהב ה' שערי ציון גו'") ובין לימוד סתם, ועד להלימוד "בלכתך בדרך"¹²⁷, שאז אינו יכול ללמוד בעיון, כי אם למיגרס בלבד¹²⁸,

ועד"ז הלימוד למיגרס במעמד ומצב שאינו שייך ללמוד לעיון,

מ"זהב וכסף ונחושת" וכל שאר הענינים שבחלקו בעולם (מהנחה בלתי מוגה).

123) ראה גם שיחת יום ב' דחה"ש תשח"י סכ"ג (תו"מ חכ"ג ע' 52).

124) ראה גם תו"מ חכ"א ע' 87.

125) ברכות ח, א.

126) תהלים פז, ב.

127) ואתחנן ו, ז.

128) ראה תענית יו"ד, ב ובפרש"י.

119) ראה ג"כ סוטה כא, א.

120) ראה רמב"ם הלי' דעות רפ"ה.

121) וכיון שהתורה היא תורת חיים — הרי היא פועלת חיים בעולם, "חיים של ברכה" (נוסח תפלת רב — ברכות טז, ב), מאחר שהם באים מ"חיים שתהא בנו . . יראת שמים" (מהנחה בלתי מוגה).

122) ברומת בית המקדש — עליו נאמר (תרומה כה, ח) "ושכנתו בתוכם" — שנעשה

ויתירה מזה, כמ"ש השל"ה¹²⁹ שמי שאינו יכול ללמוד, יאמר את שמות החומשים והמסכתות, שמות התנאים והאמוראים כו', ויחשב לו כמו לימוד התורה.

ומזה מובן גם בנוגע למועדי השנה¹³⁰, שכשם שראש-השנה הוא הזמן שממנו נמשך ענין הקבלת-עול על כל השנה כולה, ושמחת-תורה הוא הזמן שממנו נמשך ענין השמחה על כל השנה כולה, כמו כן חג השבועות, "זמן מתן תורתנו", הוא הזמן שממנו נמשך הענין דלימוד התורה על כל השנה כולה. ולכן, ביום זה צריך להיות לימוד התורה ביתר שאת וביתר עוז.

ולכן משתדלים גם בנוגע להכינוס-תורה, שהתחלתו תהי' כאשר נמצאים עדיין בזמן היר"ט, קודם ברכת המזון.

והתחלה זו צריכה להיות באופן שהוא מעין הכינוס-תורה — לבאר ענין בנגלה דתורה (כדלקמן סכ"ז).

כד. ובהקדמה לזה — ע"פ מ"ש¹³¹ "שמח זבולון בצאתך וישכר באהליך", הקדים זבולון לישכר, שתורתו של ישכר ע"י זבולון היתה¹³²:

בעוד¹³³ ימים אחדים תתקיים בע"ה הנחת היסוד — אבן הפינה — עבור הבנין החדש של ישיבת תומכי-תמימים¹³⁴, ישיבה שנתניסדה¹³⁵ כדי ללמוד "תורה תמימה", נגלה וחסידות, וללמדם יחד. בעת לימוד הנגלה צריך להיות ניכר על התלמיד שהוא בחור חסידי, ובעת שלומד חסידות צריך להיות ניכר עליו שהוא למדן.

בלימוד תורה שבעל-פה, שצריכה להיות בהבנה והשגה¹³⁶ — הרי "שמעתא בעא צילותא" (כדברי הגמרא¹³⁷), ולכן מובן שהלימוד אינו צריך להיות "במטללתא"¹³⁸, אלא בבית-המדרש. ובבית גופא — הרי "דירה נאה (וכלים נאים) מרחיבין דעתו של אדם"¹³⁹.

(129) בהקדמתו בית אחרון (יג, סע"א בלתי מוגה.
ואילך) — בהגהה. וראה גם ספר שפתי ישנים (להר"ר שבתי משורר בס) בהקדמה.
(130) ראה תו"מ חל"ו ע' 144. וש"נ.
(131) ברכה לג, יח.
(132) פרש"י עה"פ.
(133) מכאן עד סו"ס כו — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפס בלקו"ש ח"ד ע' 1370 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה

בלתי מוגה.
(134) ראה גם מכתב ערב שבועות שנה זו (אג"ק חכ"ב ע' תנו ואילך) — למשתתפים בהנחת אבן הפינה.
(135) ראה קונטרס עץ החיים פכ"ב ואילך. בהוספה שם.
(136) הלי' ת"ת לאדה"ז ספ"ב. וש"נ.
(137) מגילה כח, ב. וש"נ.
(138) סוכה כח, סע"ב.
(139) ברכות נו, ב.

וענין זה נאמר אפילו בצדיקים גדולים, שגם אצלם פועלת "דירה נאה" הרחבת הדעת. וע"ד המובא¹⁴⁰ במהרי"ל אודות רבינו תם, וכן מסופר גם אודות הצמח-צדק, שבמקרים ידועים היו מניחים לפניהם בעת הלימוד "תל של זהובים", ועי"ז נעשה אצלם הרחבת הדעת. ומזה מובן גודל הנחיצות של בנין נאה עבור הישיבה, שיסייע ויוסיף בלימוד התורה של התלמידים¹⁴¹.

כה. איתא בפרדס¹⁴², והובא בחסידות¹⁴³, שברוחני היסוד הוא להיפך מבגשמי: בגשמי היסוד הוא למטה מהבנין; ברוחני היסוד הוא למעלה מהבנין.

ואעפ"כ, הרי גם כאן למטה, שהיסוד הוא למטה מהבנין, ואין לו שום חשיבות לגבי הבנין שעליו, ומכל-שכן לגבי חשיבות הענינים שבשבילם בנו את הבנין — נקרא הוא בשם "יסוד", ששם זה מורה על כך שלא זו בלבד שממנו התחלת הבנין (שהרי אי-אפשר להתחיל לבנות כל זמן שלא הונח היסוד), אלא גם שהוא מקיים את הבנין. וככל שהיסוד הוא חזק יותר — כך גם הבנין הוא חזק יותר.

ועאכו"כ כשמדובר אודות בנין עבור ישיבה, מקום¹⁴⁴ של תורה ותפלה¹⁴⁵ — הרי בודאי שהיסוד שלו הוא ע"ד היסוד ברוחני, שהיסוד הוא למעלה מהבנין, הוא השורש להבנין, ובאופן היסוד תלוי אופן הבנין.

כו. בלימוד התורה, הנה אף ש"אפילו אחד שיושב ועוסק בתורה" הוא ענין גדול¹⁴⁶, מ"מ אין זה מגיע למעלת תלמוד תורה דרבים.

140) ליקוטים שבסו"ס מהרי"ל. וראה גם סה"ש תש"ד ע' 71.

141) בענין זה הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א את העובדה (ראה גם שיחת יום ב' דחה"ש דאשתקד סכ"ח (תו"מ חל"ד ע' 45)) שיש כאלו שמשקיעים כספים רבים (מליונים) עבור "טעמפלט" ו"סענטערס" למיניהם — שעליהם נאמר "וישכח גו' את עושהו ויבן היכלות גו'" (הושע ח, יד. וראה ירושלמי שקלים ספ"ה); ואילו כאשר מדובר אודות תשלום ל"מלמד" הלומד עם הילדים "א"ב", "קמץ א' א' א'", שקשור עם הא' ד"אנכי" (ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ז ע' קמו. וראה סה"ש תש"ג ע' 144) — בשביל זה אין להם

כסף! ... (מהנחה בלתי מוגה).

142) שכ"ג פ"י מערכת יסוד.

143) ראה אוה"ת שמות (כרך ז) ע'

ב/תקלב. לקו"ד ח"א סז, סע"א ואילך.

144) ראה קונו' עה"ח שם. ברכות ח, א.

145) ובתורה גופא — ענין התפלה

שבתורה, שהוא פנימיות התורה, וכמ"ש הרמב"ם (הל' יסוה"ת פ"ב ה"ב) "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים כו'", שהו"ע פנימיות התורה העוסקת בענינים אלו (מהנחה בלתי מוגה).

146) אבות פ"ג מ"ב. ובאגה"ק סכ"ג

(קלו, א): "שמאיר ה' כו'".

ובתלמוד תורה דרבים גופא — ככל שהרבים הם רבים יותר, המעלה היא מרובה יותר¹⁴⁷.

ועוד ענין עיקרי בלימוד התורה — שהלימוד צריך להיות בשמחה¹⁴⁸. ואף שגם כאשר חסר בענין השמחה יוצאים י"ח מצות תלמוד תורה, ומברכים ברכת התורה, מ"מ אין זה מגיע למעלת לימוד התורה כשהיא נלמדת בשמחה.

על-פי הנ"ל מובן, שגם בהנחת היסוד — אבן הפינה — צריכים להיות שני ענינים: ברוב עם ובשמחה.

ולכן כדאי להשתדל ולעשות את התלוי בו שבהנחת אבן הפינה ישתתפו רוב עם, אשר "ברוב עם הדרת מלך"¹⁴⁹, מלכו של עולם¹⁵⁰.

ויתן השי"ת שהנחת אבן הפינה תהי' בהרחבה, ולאח"ז יהי' גם הבנין בהרחבה, והעיקר — שלימוד התלמידים בהבנין יהי' בהרחבה, וזה יביא שהקב"ה יסיר את הגלות ואת הגבלות הגלות, וייעלה הפורץ לפנינו¹⁵¹ — דא מלכא משיחא¹⁵² — בקרוב ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הצמח צדק וניגון אדמו"ר האמצעי].

* * *

כז. בתור השתתפות ב"כינוס-תורה" נתבארו דברי רבינו הזקן בשו"ע¹⁵³: "במוצאי חג השבועות אסור להתענות מעיקר הדין¹⁵⁴ לפי שהי' יום טבוה .. שבו ביום היו מקריבין עולות ראי' שלא היו יכולים להקריב ביו"ט עצמו לפי שאין בהם שום צורך אוכל נפש .. ואע"פ שזה הוא לדברי ב"ש, אבל לדברי ב"ה מותר להקריבין אף ביו"ט עצמו, מ"מ, כיון שבדבר זה עשו ב"ה¹⁵⁵ כדבריהם, והרבה מישראל נהגו כמותן

(153) אור"ח סתצ"ד סי"ט.
 (154) דלא כ"במוצאי יו"ט האחרון של פסח ושל סוכות .. (ש)אין בהם איסור להתענות מעיקר הדין, אלא מחמת מנהג בעלמא, ועד"ז בנוגע להמנהג שאין אומרים תחנון עד י"ב סיון, סיון ימי התשלומין (סידור לפני ובא לציון גואל) — אף שיש גם מעלה במנהג לגבי דין (שמגיע בעומק יותר כו'), כפי שמצינו בנוגע להקפות דשמח"ת (ראה לקו"ת דרושי סוכות פ, ג. ובכ"מ).

(155) בקונטרס השולחן הגי' "ב"ש" במקום "ב"ה" — ואינו מובן: כיון ש"ב"ש במקום

(147) ראה אגה"ק שם. ברכות פ"ז מ"ג. שו"ע אדה"ז אור"ח ס"ז ס"י: "בעשרה מ"מ ברוב עם הדרת מלך".

(148) שבת ל, ב. וראה רמב"ם הל' לולב בסופן. סד"ה אריב"ל דבר זה תרפ"ח (סה"מ תרפ"ח ע' קיא).

(149) משלי יד, כת. וראה אנציק' תלמודית בערכו. וש"נ.

(150) ראה אוה"ת לך לך פ, רע"א. ר"פ בלק.

(151) ע"פ מיכה ב, יג.

(152) ב"ר ספפ"ה.

להקריבן אחר יו"ט, ונעשה להם יום זה שהוא מוצאי יו"ט כמו יו"ט עצמו להאסר בו בהספד ותענית כו" — שמקור הדברים הוא: במסכת ביצה¹⁵⁶, שגם לאחרי ש"גברה ידן של ב"ה וקבעו הלכה כמותן", הי' רק "מעשה בתלמיד אחד מתלמידי ב"ה שהביא עולתו כו", ואילו רוב בני"ה, כולל תלמידי ב"ה, עשו כדברי ב"ש ("כדבר זה עשו ב"ה כדבריהם"); ובהתאם לדברי הגמרא במסכת חגיגה¹⁵⁷, "מעשה ומת אלכסא בלוד ונכנסו כל ישראל לסופדו ולא הניחם רבי טרפון¹⁵⁸ מפני .. שיום טבוח היי"ש¹⁵⁹ ("הרבה¹⁶⁰ מישראל¹⁶¹ נהגו כמותן") — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חכ"ח ע' 24 ואילך¹⁶².

(159) ורק מזה יש להוכיח ש"נעשה להם יום זה שהוא מוצאי יו"ט כמו יו"ט עצמו להאסר בו בהספד ותענית כו", ולא די בכך שבה"ע עשו כב"ש שלא להביא עולות ביו"ט בגלל שהחמירו על עצמם — כי, חומרא בעלמא אין בה כדי לבטל החיוב דהספד*, [שהוא "בכלל ואהבת לרעך כמוך" (רמב"ם הל' אבל רפ"ד) — מצוה מן התורה, ועכ"פ — חיוב מדרבנן], שהי' עוד לפני ב"ש וב"ה, ועד שמצינו גבי שאול שהי' עונש על שלא נספד כהלכה (יבמות עח, סע"ב).

(160) לא רק יחידים שהחמירו על עצמם לנהוג כב"ש.

(161) ומ"ש אדה"ז "הרבה מישראל", ולא כבחגיגה שם: "כל ישראל" — כי, "כל ישראל" שבחגיגה שם היינו כל ישראל שהיו בלוד, ולגבי כללות ישראל — שעל זה קאי אדה"ז כאן — הרי זה רק "הרבה מישראל".

(162) כשילוב עם שיחות יום ב' דחג השבועות תשט"ז ותשל"ו.

"חד עביד בשוגג כבית שמאי ואשכח ארנא דדהבא". וכבר שקו"ט בזה — מאי שנא הא דאמר ר"ש "הייתי לקרות כדברי ב"ש וסכנתי בעצמי כו" (שם יו"ד, סע"ב), הרי דאפילו להחמיר אסור לעשות כב"ש, ולמה הרויח כאן אותו שעשה כב"ש (ראה שו"ת הרמ"א סצ"א. ט"ז או"ח סקפ"ד סק"א. מג"א סס"ג סק"ג. ועוד). ואכ"מ.

(* משא"כ החיוב דהבאת עולות ביו"ט — שיש להם תשלומין, ורק עיקר מצוותן ביום ראשון (פרש"י חגיגה ז, ב).

ב"ה אינה משנה" (ברכות לו, ריש ע"ב. ושו"נ), הרי הנהגת ב"ש לא מעלה ולא מוריד. (156) כ, סע"א ואילך.

(157) יח, סע"א.

(158) אף ש"מתלמידי ב"ש היי"ש" (פרש"י יבמות טו, א).

והא דמצינו בירושלמי (שביעית פ"ד ה"ב) שבשני דברים בלבד נהג ר' טרפון כב"ש: בק"ש, שהי' בדרך והטה לקרות כדברי ב"ש ונסתכן מן הלסטים; ובשביעית, שירד לאכול קציעות מתוך שלו שלא בטובה כב"ש, והיכוהו השומרים, עד שבא לידי סכנה* (ויש שרוצים להוכיח מזה שר"ט לא הי' מתלמידי ב"ש (תולדות תו"א ח"ב ע' 525)) — יש לומר, שהחידוש בשני דברים הנ"ל הוא שטיכן את עצמו לעשות כדברי ב"ש**, אבל גם בשאר דברים נהג כב"ש.

(* ועד"ז (אבל לא לגבי שביעית, ולא בשיריות לפלוגתא דב"ש ובה"ב בבבלי — בנדרים טב, א; ר' טרפון, אשכח"ה הוא גברא בומן שהוקפלו המקצועות דקאכיל (מן התאנים, דקסבר דהפקירא נינהו), אחתי' בשקא ושקלי' ואמטי' למשד' בנהרא כו". ומסתברא מילתא שזהו עובדא נוספת, ואין כאן פלוגתא בין הבבלי והירושלמי (שהרי יש להנמנע מפלוגתא דבבלי וירושלמי אפילו במקום שיש דוחק כו' — ראה בהנמנע בלקו"ש חכ"ד ע' 168 הערה 17).

** ולהעיר מברכות נג, ב (גבי מי שאכל ושכח ולא בירך, ב"ש אומרים יחזור למקומו ויברך, וב"ה אומרים יברך במקום שנכר):

בסיום השיחה דובר גם אודות הענין דהבאת עולת רא' בעבודה בנפש האדם — "יראה גו' ולא יראה את פני ה' ריקם" (אלא הבא עולות רא' כו')¹⁶³ — ע"פ המבואר באוה"ת¹⁶⁴ על הפסוק¹⁶⁵ "בהר ה' יראה" בפירושו דרשת רז"ל¹⁶⁶ "יראה יראה, כדרך שבא לראות כו'", יראה (בחיריק) כתיב, דמשמע שהאדם רואה את השכינה, וקרין יראה (בצירי), דמשמע שהאדון בא לראותך, הקיש הכתוב ראייתך לראייתו, כדרך שבא לראותך, כך הוא בא לראות ממך, מה לראותך בשתי עיניו, לראות מן האדם בשתי עיניו של אדם¹⁶⁷, שענין שתי עינים הוא ע"ד מ"ש¹⁶⁸ "עין בעין יראו", דהיינו, שראיית האדם מלמטה למעלה תהי' כמו הראי' שמלמעלה למטה¹⁶⁹, וכמ"ש¹⁷⁰ "ישר יחזו פנימו", ישר ממש, ממטה למעלה כמו מלמעלה למטה¹⁷¹, שזהו הגילוי שהיו בני" מקבלים במצות רא' ברגלים, ע"י הבאת קרבן — עולת רא'¹⁷² (וע"פ דברי אדה"ז הנ"ל, הרי זה נפעל גם לאחרי היר"ט, שאז מקריבים עולת רא').

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן עוה"פ ניגון אדמו"ר האמצעי].

* * *

כח. איתא בגמרא במסכת קידושין¹⁷³: "ראה חיים עם אשה אשר אהבת¹⁷⁴, אם אשה ממש היא כו' אם תורה היא כו'", והיינו, שיכולים לפרש כפי שרוצים — אם קאי על אשה כפשוטו, או שקאי על תורה. ומזה מובן, שב' הפירושים שייכים זל"ז¹⁷⁵.

והענין בזה:

כללות הענין דקידושי איש ואשה — שעל זה אמרו בתחלת מסכת קידושין: "האשה נקנית בשלשה דרכים כו'" — קאי על הקב"ה וכנס"י, וזהו ענין מתן-תורה — "ביום חתונתו, זה מתן תורה"¹⁷⁶, וכפי שמצינו שבמ"ת יצא הקב"ה לקראת בני" "כחתן היוצא להקביל פני כלה"¹⁷⁷.

מלמעלה למטה וממטה למעלה כו' (לקו"ת	163) פ' ראה טז, טז (ובפרש"י).
שה"ש ו, ב).	164) ד"ה אשר יאמר היום גו' — וירא
170) שם יא, ז.	קג, ב ואילך.
171) ראה לקו"ת פ' ראה כג, ד.	165) וירא כב, יד.
172) ראה גם תו"מ סה"מ אייר ע' רפב.	166) ריש חגיגה. וראה גם סנהדרין ד,
173) ל, ב.	סע"ב.
174) קהלת ט, ט.	167) פרש"י חגיגה שם.
175) ראה גם תו"מ חל"ו ע' 253 הערה	168) ישע"י נב, ח.
20. וש"נ.	169) ועד"ז בענין הקריאה, דכתיב (תהלים
176) תענית כו, ב (במשנה).	קמה, יח) "קרוב ה' לכל קוראיו (ואח"כ
177) פרש"י ר"פ ברכה. וראה פרש"י	ממשיך ומוסיף תנאי בדבר — שזהו דוקא)
תשא לא, יח.	לכל אשר יקראוהו באמת" — ב' אמת,

ובפרטיות יותר — הרי זו חתונה כפולה¹⁷⁸: (א) החתונה של כנס"י עם הקב"ה, שהקב"ה הוא החתן וכנס"י היא הכלה, (ב) החתונה של כנס"י עם התורה, שהתורה היא הכלה, כמארז"ל¹⁷⁹ על הפסוק¹⁸⁰ "תורה גוי מורשה קהלת יעקב", "אל תקרי מורשה אלא מאורסה", ובנ"י הם החתן. וב' ענינים אלו קשורים זב"ז — שע"י החתונה של בני" עם התורה (שהתורה "מאורסה" לישראל), נעשית החתונה של בני" (הכלה) עם הקב"ה (החתן), וכמובן גם ממאמר הזהר¹⁸¹ "תלת קשרין מתקשרין דא בדא, ישראל באורייתא ואורייתא בקוב"ה"¹⁸², ועד שנעשים "ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד"¹⁸³.

וענין זה קשור עם נישואי איש ואשה כפשוטם — שהרי אמרו חז"ל¹⁸⁴ "איש ואשה זכו שכינה ביניהם", דאיש הוא אש י' ואשה היא אש ה', ובצירוף שניהם נעשה י"ה, שזהו עיקר שם הוי"ו.

והסדר בזה:

לכל לראש — צריך להיות ענין הנישואין דאיש ואשה, שהרי אמרו רז"ל¹⁸⁵ "כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא שמחה וכו'", ועז"נ "ראה חיים עם אשה" דוקא. ותכלית ענין הנישואין — כמבואר בהמשך שמח תשמח¹⁸⁶ שע"י הנישואין נמשך ומתגלה כח האיין-סוף ("שכינה ביניהם") בלידת זרעא חיא וקיימא, שמוליד בדומה לר¹⁸⁷ — "זרע ברך הוי"ו"¹⁸⁸, "ועמך כולם צדיקים"¹⁸⁹, ש"דומים לבוראם"¹⁹⁰.

ועד"ז בנוגע לתורה — שע"ז שיהודי לומד תורה אזי נעשית הוספה בתורה (ע"ד ההוספה שבענין הלידה), שלכן לא מספיק לימוד התורה למיגרס בלבד, אלא לימוד התורה צריך להיות באופן ד"לאפשא לה"¹⁹¹.

ועוד ענין בזה — שהתכלית היא שיהי' לימוד המביא לידי מעשה,

178) ראה גם תו"מ ח"ב ע' 235. וש"נ.	185) יבמות סב, ב.
179) ברכות נז, א. וש"נ.	186) סה"מ תרנ"ז ע' קעה ואילך.
180) ברכה לג, ד.	187) ראה לקו"ת שה"ש לט, סע"ד ואילך.
181) ח"ג עג, א.	188) ישעי' סא, ט.
182) לשלימות הענין — ראה שיחת	189) שם ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.
ש"פ נשא ס"ה ואילך (לקמן ע' 52 ואילך).	190) רות רבה פ"ד, ג. וראה ב"ר פס"ז,
183) ראה גם סה"מ תש"ה ע' 121 ואילך.	ח. במדב"ר פ"י, ה. אסת"ר פ"ו, ב.
ועוד.	191) זח"א יב, ב. הובא בתו"א מקץ לט,
184) סוטה יז, א ובפרש"י.	ד. וראה הלי' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ב. וש"נ.

"מעשה גדול"¹⁹² [והיינו, שאף שענין התורה הוא באופן של המשכה מלמעלה למטה, מ"מ, התכלית היא שתהי' ההעלאה מלמטה למעלה, ע"י ענין המעשה דוקא (שלכן התורה היא בקו האמצעי, ולא בקו הימין¹⁹³)] — שזהו"ע הלידה, "תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים"¹⁹⁴.

כט. וכן הוא גם בענין הנישואין כפשוטו בחייו הפרטיים של כאו"א מישראל, שעז"נ "ראה חיים עם אשה" — "אשה ממש היא":
ובהקדם מארז"ל¹⁹⁵ "אדם מביא חטין חטין כוסס" (בתמי'), אלא הסדר הוא שהאשה היא "עזר כנגדו"¹⁹⁶, להכין את החטים שיהיו ראויים למאכל אדם.

ולהעיר מהשייכות לחג השבועות — שלאחרי שבחג הפסח מקריבים את העומר שבא מן השעורים, מאכל בהמה, מקריבים בחג השבועות שתי הלחם שבאים מן החטים, מאכל אדם¹⁹⁷.

וכן הוא ברוחניות הענינים — שהאשה צריכה להשתדל שכל הענינים שנכנסים לבית יהפכו ממעמד ומצב ד"כנגדו" להיות "עזר" לאדם, שיהיו ראויים למאכל אדם — אדם ע"ש "אדמה לעליון"¹⁹⁸, אדם העליון שעל הכסא (כמש"נ בהפטרה דחג השבועות¹⁹⁹).

ובפרטיות יותר — הן בנוגע למעות שהבעל מכניס לבית עבור הוצאות הבית וגידול הילדים כו', שהאשה היא זו שבה תלוי כלכלת ונהגת הבית בפועל ממש שתהי' ע"פ התורה, כולל גם להפריש חלק מהמעות לצדקה; והן בנוגע לנהגת הבעל בקביעות עתים לתורה, שבמדה מסוימת תלוי הדבר באשה²⁰⁰.

וההקדמה לזה — "תורה היא":

כדי שהנהגה ד"ראה חיים עם אשה", "אשה ממש", תהי' כדבעי למהוי — צריך להיות תחלה המעמד ומצב ד"תורה גו' מורשה", והיינו, שקודם הנישואין צריך להקדיש כו"כ שנים להעסק בלימוד התורה בהתמדה ושקידה, ללא "עול דרך ארץ" כלל, ועד"ז גם משך זמן אחר

192) קידושין מ, ב. וש"נ.

193) ראה המשך תע"ב ח"ב ע' תשמ"ב ובכ"מ.

194) ראה של"ה ג, רע"א. כ, ב. רסח, ב.

195) שא, ב. עש"מ מאמר אכ"ח ח"ב פל"ג. וש"נ.

196) יחזקאל א, כו.

197) ראה גם תו"מ חל"ב ע' 154 ואילך.

192) קידושין מ, ב. וש"נ.

193) ראה המשך תע"ב ח"ב ע' תשמ"ב ובכ"מ.

ואילך. ועוד.

194) פרש"י ר"פ נח.

195) יבמות סג, א (ובפרש"י).

196) בראשית ב, יח.

הנישואין — כמ"ש רבינו הזקן בהלכות תלמוד תורה²⁰¹ ש"גם אחר הנישואין יוכל ללמוד ב' או ג' שנים בלי טרדה גדולה כ"כ כו" (כמדובר כמ"פ²⁰²).

— החיוב דלימוד התורה הוא חיוב תמידי, כמ"ש²⁰³ "לא ימוש גו' והגית בו יומם ולילה", במשך כל חיי האדם; אבל המדובר כאן הוא אודות תוספת התמדה ושקידה בלימוד התורה מתוך חיות ולהט ("שטורעם") כו', שענין זה אינו יכול להיות בשעה שעסוקים בטרדות הפרנסה, כי אם קודם הנישואין, וכאמור, גם ב' או ג' שנים אחר הנישואין. [ולהעיר, שאלו שלא עשו זאת בשלימות במשך ב' וג' השנים שלאחר הנישואין, ועאכ"כ שהיתה חסרה אצלם השלימות בלימוד התורה קודם הנישואין — יכולים וצריכים להשלים זאת, ובאופן ד"כפלים לתושי"י²⁰⁴, וכמבואר באגה"ת²⁰⁵ ש"אם הי' רגיל לקרות דף א' יקרא ב' דפים וכו'"].

ל. וממתן-תורה (ענינו של חג השבועות) באים מיד לבנין המשכן, שהרי לאחר מ"ת נצטוו ישראל על עשיית המשכן [ובפרט לדעת הזהר²⁰⁶ שהציווי על עשיית המשכן הי' קודם חטא העגל] — "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"²⁰⁷, שע"ז נשלם הענין דעליונים ירדו למטה ותחתונים יעלו למעלה, שזהו כללות החידוש דמ"ת²⁰⁸.

וגם בענין זה מודגשת מעלתן של נשי ישראל — שהראו חביבות מיוחדת לנדבת המשכן²⁰⁹.

וזוהי זכותן וחובתן של נשי ישראל — שכל אחת מהן צריכה לפעול השראת השכינה בכיתה הפרטי, שהקב"ה יאמר עליו "ושכנתי בתוכם", והיינו, ע"ז שמבטלים את החומריות, ומתגשמות עושים כלי לאלקות, כך, שיהי' ניכר אצל כל בני הבית ש"אנכי הוי' אלקיך"³⁵ — הציווי הראשון שבמ"ת שנאמר לכאו"א מישראל בלשון יחיד²¹⁰ — שהוי' הוא כחך וחיותך²¹¹.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הכנה. ניגון רבינו הזקן בן

(205) ספ"ט.	(201) פ"ג סה"א.
(206) ח"ב קצה, א. רכד, א.	(202) ראה תו"מ ח"ב ע' 145. ח"ז ע' 29.
(207) תרומה כה, ח.	חי"א ע' 66. חט"ז ע' 20. חכ"ז ע' 208. חל"ב
(208) נחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג.	ע' 347. חל"ג ע' 86. ע' 299. חל"ה ע' 70.
(209) ראה ויקהל לה, כב ובפרש"י ורמב"ן.	(203) יהושע א, ח. וראה מנחות צט, ב.
(210) ראה לעיל הערה 82.	הלי' ת"ת שם ה"ד.
(211) חסר הסיום (המור"ל).	(204) איוב יא, ו. וראה שמו"ר רפמ"ו.

ד' הבבות (בבא הד' – פ"א). "ניע זשוריצי כלֶאָפּצי", ועמד מלא קומתו ורקד על מקומו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א ברך ברכת המזון על הכוס, ולאחרי תפלת ערבית והבדלה – חילק לכאו"א מהנאספים מ"כוס של ברכה".

טרם צאתו התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "כי בשמחה תצאו".

